

UVOD

U ovom magistarskom radu detaljno je obrađen jedan od najvećih rizika banke, kojem se u posljednje vrijeme posvećuje velika pažnja, kako u zakonodavnoj, tako i profesionalnoj regulativi. Potrebu što boljeg upoznavanja sa kreditnim rizikom i načinima njegovog smanjenja dodatno je usloвила aktuelna finansijska kriza. Prema mišljenjima nekih ekonomista korijen krize je nastao kao rezultat težnje banaka za što boljim osiguranjem povrata kredita, odnosno minimiziranjem kreditnog rizika. S jedne strane postoji izražena težnja banaka za što većim plasmanima i što većim udjelima tržišta, dok se, s druge, postavlja jednostavno pitanje: „Da li će se izvršiti povrat pozajmljenih sredstava?“. Iz ovog pitanja nastaju i druga ključna pitanja, poput:

- Koji iznos treba posuditi klijentu?
- Koji je period povrata kredita?
- Kakvo treba biti obezbjeđenje kredita? i
- Kako što bolje upoznati klijenta i procijeniti rizik?

Svako postavljeno pitanje tiče se kreditnog rizika i iz njih proističe i njegova važnost. Naime, odgovori na ova pitanja ne tiču se samo banke, njenih prihoda, rezervisanja, likvidnosti, troškova i kapitala, već i klijenta koji je podnio zahtjev za kredit. Loša kreditna ocjena potencijalnog korisnika kredita od strane bankara dovodi klijenta u finansijske probleme, koji često uništavaju porodice, a velikog uticaja imaju i na društvo kroz pritisak na socijalne fondove.

Upoznavanje klijenata, odnosno njegovog poslovanja, je osnova davanja pravih odgovora na postavljena pitanja, a samim tim i na smanjenje kreditnog rizika. Sada se postavlja pitanje: „Kako najlakše upoznati klijenta, procijeniti njegovo poslovanje?“

Bankarska praksa i profesionalna regulativa upućuje na sljedeće postupke:

1. Upoznavanje sa klijentovim poslovanjem kroz upoznavanje sa djelatnošću sa kojom se bavi, uslovima u kojima posluje,
2. Saznanje o planovima preduzeća u budućnosti (potreba izrade biznis plana),
3. Posjeta klijentu u njegovim prostorijama,
4. Analiza finansijskih izvještaja preduzeća, ili procjena boniteta klijenta kroz vertikalnu, horizontalnu ili racio analizu, te analizu novčanih tokova i
5. Izradu kreditnog rejtinga / scoringa ukoliko se radi o fizičkom licu.

Prva tri postupka spadaju u doznavanje kvalitativnih podataka o klijentu i predstavljaju nadopunu sljedeća dva postupka.

Nakon što banka procijeni klijenta odnosno njegovo poslovanje i odredi koliko je rizično izlaganje prema nekom klijentu, odnosno pozajmijivanje novčanih sredstava, banka mora odgovoriti i na sljedeće:

- s obzirom na rizik, koliku kamatnu stopu da ponudi klijentu
- s obzirom na rizik i rok otplate kredita, kakvo treba biti obezbjeđenje traženog kredita.

Banke poznajući tržište na kojem posluju, najčešće zbog brzine i efikasnosti rješavanja kreditnih zahtjeva, pokušavaju da standardizuju svoju ponudu za klijente koje ispunjavaju neke osnovne uslove i za koje se procijeni da nema velikih odstupanja. Tako se dolazi do standardne ponude banaka, odnosno standardnih proizvoda banke, sa standardnim opisima obezbjeđenja, iznosa kredita, kamate (ili raspona kamata) i perioda vraćanja. U takve standardne šeme se teško mogu uklopiti klijenti iz nekih specifičnih djelatnosti, kao što je, na primjer, poljoprivreda. Novčani tokovi povrata kredita klijenata iz oblasti poljoprivrede nisu usklađeni sa prirodnim tokovima novca u poljoprivredi. Poljoprivrednici teško mogu otplaćivati kredite u mjesečnim ratama ako je poznato da oni stižu prihode tek poslije obavljene berbe ili žetve. Davanje kredita takvim klijentima je već u startu osuđeno na neblagovremeno vraćanje.

Na osnovu navedenog, istraživanja u magistarskom radu traže odgovor na pitanje: „Kako banke mogu upravljati, mjeriti i na kraju minimizirati kreditni rizik i da li tako stižu konkurentsku prednost?“. U davanju odgovora na ovo pitanje analizirane su međunarodne smjernice, zakonodavni propisi Republike Srpske i dosadašnja bankarska praksa u području mjerenja i upravljanja kreditnim rizicima.

Problemi u upravljanju kreditnim rizikom traže od finansijskih menadžera i akademske zajednice razvijanje novih metoda upravljanja i mjerenja kreditnog rizika.

Ovaj rad je jedan pokušaj više da se razradi instrumentarij koji bi olakšao upravljanje sve izraženijem kreditnim rizikom. Kao nezaobilazni element kreditnog poslovanja predstavljena je kreditna politika i tradicionalna kreditna analiza. Rad razmatra i strukturu kreditne politike banke koja posluje u Republici Srpskoj, sa kritičnim tačkama kreditnog poslovanja. Takođe, na pratičnom primjeru objašnjen je redoslijed aktivnosti u konvencionalnom načinu odobravanja kredita.

Poslovna okruženja, kao i pravila poslovanja, bilježe stalne promjene. Ove promjene su inicirale i nove načine upravljanja kreditnim rizikom. U tom kontekstu analizirane su smjernice Bazelskog sporazuma koje se implementiraju u nacionalne legislative.

Banke svakodnevno donose odluke o odobravanju kredita, visini kamatne stope ili vrše procjene vjerovatnoće urednog vraćanja odobrenog kredita. Za takve odluke je bankaru neophodna prateća podrška, u vidu kvalitetnih informacija relevantnih za odlučivanje. Podrška se javlja u obliku modela kreditnog rizika. Upotreba ovih modela podiže kvalitet kreditnog odlučivanja i kvalitet aktive. Modelima kreditnog rizika je posvećen i najveći dio rada.

Predmet, problem istraživanja

Problem istraživanja u magistarskom radu je definisan na sljedeći način: uočiti bitne nedostatke upravljanja kreditnim rizikom u postojećem regulatornom okviru i sistemske slabosti koje otežavaju adekvatnu procjenu korisnika kredita, te analizirati mjere koje bi trebalo preduzeti na poboljšanju kvaliteta kredita.

S obzirom da problematični krediti smanjuju profitabilnost banaka i indirektno utiču na nelikvidnost privrede, **predmet istraživanja** je istražiti teorijske i praktične probleme i fenomene međudnosa metodologije za upravljanja kreditnim rizikom i kvaliteta kredita, te predložiti adekvatna rješenja.

Osnovna i pomoćne hipoteze rada

Vodeći se definisanim predmetom i problemom istraživanja postavljena je osnovna hipoteza:

Pretpostavlja se da postojeća metodologija upravljanja kreditnim rizikom nije adekvatna i primjerena savremenim uslovima poslovanja.

Međutim, ovako postavljena osnovna hipoteza zahtijevala je postavljanje sljedećih pomoćnih hipoteza:

H1: Osnov minimiziranja kreditnog rizika je adekvatna analiza i procjena rizika povezanih sa poslovanjem klijenata.

H2: Metodologija procjene kreditnih rizika je u zavisnosti od značaja koji pojedinačni krediti imaju u okviru portfolija banke.

H3: Kvalitetna procjena boniteta zajmotražioca se može postići pomoću adekvatne kombinacije finansijskih pokazatelja.

Svrha i ciljevi istraživanja

Ciljevi ovog magistarskog rada su:

- Sagledati uslove poslovanja banaka Republike Srpske;
- Izložiti stepen kreditnog rizika sa kojima se banke susreću;
- Istaknuti važnost kreditnog rizika kroz osnovna teorijska razmatranja;
- Upoznati se sa osnovnim kreditnim postupcima i gdje je mjesto analizi poslovanja u tom procesu;
- Razmatrati osnove analize poslovanja ili procjene boniteta klijenta;
- Upoznati se sa osnovama internih rejtinga i kreditnog scoringa i sagledati njihovu primjenu u Republici Srpskoj;
- Upoznati se sa osnovnim mehanizmima kvantifikovanja kreditnog rizika kroz upoznavanje sa rezervisanjima na kreditne plasmane banke.

Ocjena dosadašnjih istraživanja

Predložena tema je obrađivana u teoriji i praksi. Međutim, postojeća metodologija je još uvijek nedovoljna za kvalitetno upravljanje kreditnim rizicima. Značaj izučavanja ove teme se povećava sa izmijenjenim okolnostima poslovanja, a posebno sa izraženim uticajem finansijske krize.

Naučno - istraživačke metode

U svrhu dokazivanja postavljenih hipoteza korišćene su odgovarajuće kombinacije sljedećih naučnih metoda:

- Analiza i sinteza
- Apstrakcija i konkretizacija
- Dokazivanje
- Deskripcija i statističke metode
- Simulacija

U istraživanju su uvažena naučna saznanja iz ekonometrije i statistike.

Očekivani naučni doprinosi, rezultati istraživanja i njihova primjena

Republika Srpska nema tradiciju, niti značajnija iskustva u upravljanju bankarskim rizicima u potpuno novom okruženju. Ovome u prilog idu povećana rezervisanja za problematične plasmane. Stoga je nužno osvijetliti probleme mjerenja i upravljanja kreditnim rizikom, kako bi se izbjeglo širenje nelikvidnosti sa bankarskog sektora na sektor privrede. Jačanje metodologije za kvalitetniju procjenu kreditnih rizika je postalo neminovnost. Pored toga, bankarstvo je suočeno je sa brojnim problemima, koji se mogu sistematizovati u sljedeće grupe:

- Entitetska razuđenost bankarstva,
- Bankocentrično finansiranje privrede,
- Povećano kreditiranje države,
- Dozvoljena liberalizacija kapitala bez prethodno uspostavljenih kriterija,
- Pojačan intenzitet finansijske krize,
- Urušavanje kreditnog rejtinga zemlje.

Naučni doprinos ovog magistarskog rada se ogleda u pokušaju da se metodologija kvalitetnog upravljanja kreditnim rizikom u savremenim uslovima poslovanja što više objasni i približi zaposlenima u bankarskom sektoru Republike Srpske.

Poseban naučni doprinos magistarskog rada temelji se na:

- stvaranju uslova za bolju likvidnost bankarskog sektora, a samim tim poboljšaće se i likvidna pozicija preduzeća i osigurati dinamika i održivost privrednog razvoja,
- efektima kvalitetne procjene na akumulaciju i investicije.

Rezultati istraživanja omogućavaju da se prepozna potreba za kreiranjem adekvatne metodologije za upravljanje kreditnim rizicima, kao i da se upravljanje kreditnim rizikom obogati sa novim modelima primjerenim praksi savremenog bankarstva. Rad je od koristi finansijskim menadžerima, a i donosiocima odluka vezanih za upravljanje kreditnim rizikom.

Struktura rada

Rad se sastoji od sedam međusobno povezanih dijelova.

U prvom dijelu, UVODU, definisani su problem i predmet istraživanja, postavljene su osnovna i pomoćne hipoteze. Zatim su određeni svrha i ciljevi istraživanja, ocijenjena su dosadašnja istraživanja, navedene su naučno - istraživačke metode koje su korištene u radu i na kraju prikazana je struktura rada.

U drugom dijelu sa naslovom POJAM I VRSTE KREDITNOG RIZIKA U BANKARSKOM POSLOVANJU navedene su osnovne teorijske odrednice kreditnog rizika kao što su: pojam, nastanak, karakteristike, struktura, vrste i specifičnosti kreditnog rizika.

Treći dio pod naslovom METODE MJERENJA I UPRAVLJANJA KREDITNIM RIZIKOM obuhvata prikaz osnovnih metoda mjerenja i upravljanja kreditnim rizikom.

Četvrti dio ANALIZA KREDITNOG RIZIKA I METODA UPRAVLJANJA U BANKARSKOM SEKTORU REPUBLIKE SRPSKE, obrađuje kvalitet kredita i strukturu rezervi za potencijalne gubitke u bankarskom sektoru Republike Srpske, ali i osnove upravljanja bankarskim rizicima.

Sve teorijske postavke i razmatranja u prethodna tri dijela, u petom dijelu UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM NA PRIMJERU IZ PRAKSE DOMAĆE BANKE, će biti prikazane kroz praktičnu primjenu i primjeru poslovanja jedne banke u Republici Srpskoj.

Šesti dio magistarskog rada koji nosi naslov PRIJEDLOG MJERA I AKTIVNOSTI ZA KVALITETNIJE UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM je dio u kome se analiziraju prednosti i nedostaci metodologije za upravljanje kreditnim rizikom u Republici Srpskoj, prioritetne aktivnosti, savremeni modeli upravljanja i poboljšanja koja bi uslijedila primjenom novih modela.

Posljednji, sedmi dio je ZAKLJUČAK, u kome je predstavljen rezultat istraživanja kojim su dokazane osnovna i radne hipoteze.